

Vaaleakiitäjä (*Apus pallidus*) Hangon lintuasemalla - paistaa se aurinko risukasaankin!

Petteri Lehikoinen

Euroopassa oli nähty kaikenlaisia westerninpinnoja ja muita ällistyttyviä rareja. Oli sibilans, fucata ja Suomessakin coronatus, westernin kolmas. Länsi-Euroopassa vallitsi ennen näkemätön pallidus villitys, Ruotsissakin olivat, penteleet, nähneet useamman. Haliaksella sen sijaan oli lokakuu ollut melko hiljainen; muutama pro, useampia tunturikiuruja ja itselleni haliaspinnan arvoiset kaksi kaulushaikaraa lienevät parhaimmistoa. Muuten lintuja riitti kyllä. Itse asiassa oli harvinaisen mukava lokakuu. Pohjantikalla oli hyvä vaellus, samoin pyrstöiaisella ja tilhelläkin. Tyhjä taivasta ei juuri ollut tarvinut tuijottaa eikä verkkojakaan tuulettaa tyhjän pantteina. Varsinkin tilhet tulivat hyvin muualta kerätyille pihlajanmarjoille ja niitä rengastettiin ennätysmäärä. Ennen kaikkea oli uskomattoman lämmin, elohopea ei ollut juuri asemalla ollessani laskenut alle kymmenen plusasteen, mikä oli varsin miellyttävää ja takasi sen, että lintuja riitti. Mutta se suurharvinaisuus puuttui. Vaikkei niitä Haliaksella juuri näekään, niin haaveillahan saa ja oikeastaan pitääkin. Haaveet kuitenkin muuttuivat todeksi 24. lokakuuta.

Aamupimeällä törmäsin verkkoja kiertäessä ensin Hietasen Timoon, ja hetkeä myöhemmin Hannu Jännekseen, jotka olivat toisistaan riippumatta tulleet viihdyttämään meitä aseman kantapeikkoja. Jarmo Ruoho oli asemalla viihtynyt nyt jo kolmatta viikkoa yhtä soittoa, Aatusta puhumattakaan. Upean tyynen pöllöyön tuloksena oli ollut vain yksi sarvi- ja helmipöllö. Viime vuoden varpuspöllövaellus tuntui käsittämättömältä, vaikka silloinhan se oli itsestänselvyy.

Päivästä oli tulossa upea. Ilma seiso, meri oli peilityni ja mittari näytti +11 C. Näkyvä muutto kulki vähän turhan korkealla, pikkulinnut katosivat sfääreihin ja tiaisit rynnivät nätisti yli verkkolinjojen, niin kuin tyvenessä usein tuppaavat tekemään. Aamu oli säästä johtuen melko hiljainen, mutta sää oli mahtava. Mutta jos ei ole lintuja, niin jääpähän enemmän aikaa paskapuheille. Pitkin päivää jauhettiin eilisestä coronatuksesta ja pähkäiltiin muita viime aikojen ihmeellisyyksiä. Vaaleakiitäjien esiintyminen ei myöskään jäänyt huomioimatta, kyllä siitäkin otettiin irti kaikki mahdollinen. Aatukin sanoi moneen otteeseen että jos Apuksen näkee, niin huoletta voi viheltää pilliin niin lujaa kun keuhkot antaa myötä. Onhan myöhäinen tervapääskykin mukava. Suuria puheita kaikki, sanon minä. Ainahan sitä puhutaan, ikinä vaan ei nähdä. Hietasen näkemä tiiralokkikin taisi saada arvoisensa ihailun aamun rauhassa.

Aamu alkoi kuitenkin jo kääntyä päiväksi tapahtumatta sen kummempia. Myöhäinen törmäpääsky oli liittynyt aseman alueilla pyörivään hiruparveen. Lintuelo alkoi hiljentyä ja ihmiset hajaantuivat ympäriinsä toimittamaan omia asioitaan. Jarmo alkoi tehdä lähtöä kotiin ja verkkojen kiertäminen jäi minun tehtäväkseni. Lintuja tuntui niemellä pyörivän mukavasti, enemmän kuin viime päivinä. Pari uuttukyyhyä pyöri alueella siihen malliin että niitä voisi odotella verkkoihin saapuvaksi. Ajattelin itse kierrellä verkkoja ja stajilla verkkokierrosten välillä. Tällä säällä maakotka nousisi lentoon hetkenä minä hyvänsä.

Aatu ja Hietsu olivat lähdössä Gåulle kävelemään, Hannu oli jo lähtenyt tai pyöri jossain aseman pusikoissa. Itse huitaisin jonkun öyläin hetulaan ja läksin jälleen kiertämään verkkoja. Yllätyksekseni löysin etelämetsän petoverkosta naaras harmaapäätikan, harvinaisen verkkolajin Haliaksella. Soitin muille, jotta kiinnostaako tikka. Koska ketään ei kiinnostanut, kiipesin bunkkerille tikan kanssa, mittasin ja vapautin linnun. Hangon päältä löytyi nopeasti kaksikin maakotkaa kaartelemassa ja heti perään näytti Gåun pääskyparven sekaan syöksyvän pienikokoinen jalohaukka. Siirryin nopeasti kaukoputken taakse ja arvelin linnun tulevan Kalskärin lehdon takaa esiin. Niinhän se tulikin, mutta kyseessä ei ollutkaan jalohaukka vaan apus. Aurinko näkyi tällöin pienestä raosta pilvien takaa ja osui juuri Gåulle ja kyseiseen lintuun ja sai sen näyttämään erikoisen vaalealta. "Aatu perkele" ajattelin ja kaivoin puhelimen saman tien esille soittaakseni hänelle. Aatu ja Hietsu olivat juuri saapumassa Gåun lahden rantaan ja viimeisen sata metriä he varmasti juoksivat. Sen varmasti se, että kerroin Gåun pääskyparvessa pyörivän vaalean tervapääskyn, vieläpä paikallisen oloisen. Olin jo oikeastaan tässä vaiheessa varma, että kyseessä oli uusi laji Suomelle, mutta sen todentamiseksi pitäisi tehdä vielä paljon töitä. Paniikki iski.

Oma pulmani oli että verkot pitäisi sulkea ja juosta vielä Gåullekin. Siihen menisi varmasti lähemmäs tunti. Vaan eipä auttanut kuin lähteä juoksujalkaa sulkemaan verkkoja. Etelämetsälle tullessani petoverkon edestä kalliolta põlähti uuttukyyhyt lentoon. Harmittavasti tulin verkon takaa, joten linnut lähtivät väärään suuntaan. Vaan eipä tuo paljo haitannut kun päällimmäisenä ajatuksena pyöri vain suomenpinna ja tarve nähdä lintu paremmin. Mistä moisen kummajaisen edes tuntisi? Tiesin Hietsun nähneen palliduksia runsaasti, meille muille laji oli vieras. Mieltäni

lämmitti ja rauhoitti hieman se seikka, että Hietsu ja Aatu katselivat lintua parhaillaan. Jos olisin ollut yksin asemalla, paniikki olisi ollut valtava. Verkkoja sulkiessani sain oikean neronleimauksen: Hannu Jännes! Maailmankuulu ornihan tuntee linnun kun linnun. Soitin hänelle oitis ja onneksi Hannu ei ollut ehtinyt kauas.

Viimein pääsin asemalle suljettuani muut paitsi pihaverkot. Soitin uudelleen Aatulle ja he alkoivat olla vakuuttuneita että lintu oli todella vaaleakiitäjä, Suomenpinna! Ryntäsin asemalle sisään ja sanoin Jarmolle että Gåulla pyörii vaaleatervapääsky. Normaalisti viileän rauhallinen Jarmokin näytti hieman hätäntyvän – tuskinpa vaan. Rengastin pihalta muutaman linnun ja suljin viimeisetkin verkot. Nappasin kameran ja kaukoputken mukaan ja lähdin juoksemaan. Kotilahden rannassa tapasin jälleen Jarmon, joka katseli lintua kaukoputkella ja viimeistään nyt hän oli jälleen oma itsensä. Kysyin näkyykö lintua ja Jarmo vastasi viileästi kuin viilipyty: ”Kyllähän tuolla joku pääsky lentelee.” Pysähdyin itsekin katsomaan linnun liikkeitä ja tällöin tilanne näytti todella pahalta. Lintu otti koko ajan korkeutta ja suuntasi länteen merelle päin. Tässäkö oli tilaisuuteni? Vaikka lintu olikin määritetty, niin voi kiesus jos se nyt lähtisi. Lintu kuitenkin palasi jälleen Gåun ylle pääskyparveen käytyään jopa turhankin kaukana lännessä.

Jatkoin juoksua Gåulle, josta löysin jo hieman liikkuneet Aatun ja Hietsun. Tullessani puhelimet jo soivat yhtenä ja tunnelma oli iloinen, joskin vielä hätäinen. Kyllähän lintu

näytti juuri siltä kun pitääkin, mutta pitiän muutkin saada vakuutettua. Jännestäkään ei vielä näkynyt. Lintu saalisteli matalalla niityn päällä ja tummaa mäntymetsää vasten linnun ruskea pohjaväri ja yläpuolen kontrastit olivat selkeästi havaittavissa. Olihan palliduksesta puhuttu viime päivinä paljonkin, mutta ei kukaan uskonut että sellainen oikeasti lentelisi edessämme! Ja tilanne oli kuin unelma, lintu on paikallinen ja miltei kaikki tuntomerkit nähtävissä. Suomenpinna, niin se vain on, perhana! Hannukin oli jo saapunut paikalle ja lintua hämmästeltiin. Hämmästyttävää oli että 24. lokakuuta edessämme pyöri pääskyparvi, joka koostui vaaleakiitäjästä, kuudesta haara- ja vieläpä törmäpääskystä.

Pääskyparven mukana lintu siirtyi Gåulta etelämmäs niemenkärkeä kohti ja katosi meiltä näkyvistä. Nyt oli aikaa suorittaa perinteiset välikätkelyt sekä onnitella toisiamme hyvästä havainnosta. Reippaasti kuitenkin lähdimme linnun perään ja yhytimmekin sen jälleen Kalskärin kalliolta. Puhelimet soivat jatkuvasti; milloin onnitteltiin, milloin kysyttiin tilannetta. Ja kaikki olivat yhtä hymyä. Itselläni päällimmäisenä ajatuksena oli valokuvata lintu. Vaikka valo olikin huono, näkyisi kuvista varmasti ainakin jotain.

Lintu liikkui taasen pidemmälle niemeen ja jäi pyörimään matalalla aivan lintuaseman pihaan. Muut seurasivat sitä kotilahden rannalta, itse suuntasin aseman pihalle. Kiipesin katolle, jotta saisin supistettua etäisyyttä lintuun. Harmiksi pääsky pyöri koko ajan vastaisessa valossa ja kunnan kuvia

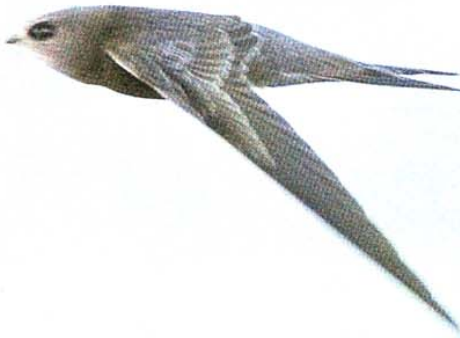

Hangosta vaaleakiitäjäkoku levisi koko eteläiseen Suomeen. 28.10.2004 Helsingin Eteläsatamasta löytynyt vaaleakiitäjä houkutti paikalle satoja bongareita, ja kattoja viistävä kiitäjä ehti ihmetellä moni tavallinenkin kadunkulkija.

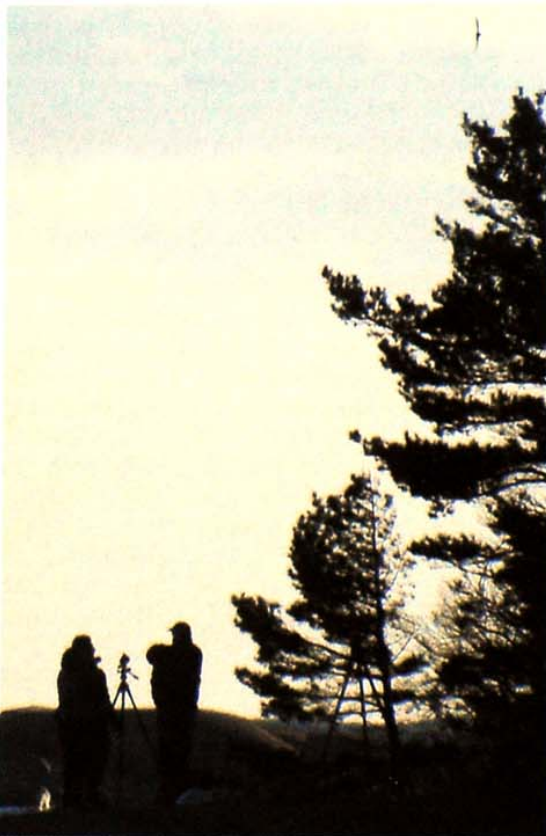
Yläkuvat: Mika Bruun

Vaaleakiitäjä ei Suomen syksyn harmaudessa ole ihan helppo määritettävä - huomaa kuitenkin siiven kontrastit, yläpuolen ruskeat värisävyt, tukeva kaula, laaja tumma silmän ympäritys ja laajahko valkea kurkkulaikku.

Kuva: Pekka Komi

ei oikein syntynyt. Lähellä lintu oli kyllä, välillä lensi aivan otsaa hipoen. Olo oli kuin KY:llä Lägsin katolla kuvatessaan kalliopääskyä. Lintu pyöri aseman ympäristössä noin varttitunnin ja lähti etelään kadoten takapihan puiden taa. Harmi etten tajunnut, mutta vessapinna olisi pitänyt hoitaa ehdottomasti. Juoksin linnun perään bunkkerille ja löysin sen meren yltä matkalla etelään. Seurasin lintua kiikarilla sen ollessa enää pieni piste Granskärin yllä. Ilmeisesti kuitenkin meren ylitys oli linnulle turhan pelottava ajatus, sillä se saapui kuin ohjus takaisin niemen päälle pyörimään. Pian tämän jälkeen lintu siirtyi Hangonkylään, jossa se oli loppupäivän monen ihailtavana. Kävimme itsekin paikan päällä myöhemmin, jolloin lintu pyöri aika kaukana ja huonossa valossa.

lta meni pienoisessa euforiassa ja nousukkaassa. Olo oli epätodellinen, Suomenpinnaa ei spontaanisti ihan joka päivä näe. Kolmas suomenpinna Haliakselta kautta aikain. Ja edellisenä päivänä oli Kokkolassa ollut coronatus, suomenpinna sekin. Aika moni oli menettänyt molemmat ollessaan etsimässä amurinuunilintua. Ilo asemalla oli kuitenkin vilpitöntä ja lähes miltei joka toinen lausutuista sanoista kuului "pallidus" tai "suomenpinna". Uho oli ainakin illalla kova, huomenna nähtäisiin jotain oikeasti kovaa!

Tyynen yön jälkeinen päivä oli selvästi edellistä päivää vilkkaampi, pallidusta emme enää nähneet. Sen sijaan aamulla pihan perällä tarpeilla ollessani huomasin avonaisesta vessan ovesta kumman pikkulinnun jolla oli valkoista uloimmissa pyrstösulissa. Lintuhan oli tietysti pikkusirkku ja tuli hetkeä myöhemmin takapihalta verkosta. Ei hullumpi päivä tämäkään.

Helsingin vaaleakiitäjän kohtaloksi koitui kylmä sää. Kiitäjä poimittiin lopulta museonäytteeksi Helsingin Pihlajasaareissa 1.11.2004. Sitä ennen se ehti suorittaa päätä hipovia lento-näytöksiä saareen ehtineille bongareille.

Kuvat: Petri Salo (vas.) ja Pekka Komi (ylh.)

Vaaleatervapääsky (*APUS PALLIDUS*) pesii kalliojyrkänteillä ja kanjoneissa, mutta myös tervapääskyn tapaan urbaanissa ympäristössä rakennusten koloissa. Siitä tunnetaan kolme alalajia, joista nimialalaji esiintyy Afrikasta Lähi-idän kautta Pakistaniin ulottuvalla vyöhykkeellä. Alalaji *illyricus* pesii itäisen Välimeren Euroopan puoleisilla ranta-alueilla ja *brehmorum* laajalla alueella Portugalista Turkkiin ja Marokosta Egyptiin – ja myös Kanarian saarilla. Suomea lähin pesimäalue sijaitsee Sveitsissä. Pohjoisimmat vaaleakiitäjäpopulaatiot ovat korkeintaan keskipitkän matkan muuttolintuja, esim. *brehmorum* talvehtii Saharan eteläpuolella Sahel-savannin alueella. Euroopan kanta on 1997 arvioitu noin 21 000–33 000 parin suuruiseksi, ja lienee kasvussa. Keväällä vaaleakiitäjät saapuvat Eurooppaan jo varhain helmikuuhun, jolloin Suomen sääolot ovat niille liian kylmät. Syksyllä ne sen sijaan viipyvät Ranskassakin jopa marraskuun puoliväliin saakka (kaksi poikuetta vuodessa). Iso-Britanniassa laji on tavattu 39 kertaa, Tanskasta on kolme hyväksyttyä havaintoa, Norjasta neljä ja Ruotsista viisi. Näiden lisäksi syksyllä 2004 Tanskasta raportoitiin yksi ja Ruotsista neljä vaaleakiitäjää – Briteistä jopa toistakymmentä. Syksyn 2004 havainnot ovat kuitenkin vielä tarkistamattomia.

Vaaleakiitäjä on yleisväriältään tervapääskyä vaaleampi, sillä on suurempi valkea kurkkulappu ja siiven alapinnalla tummat pienet peitinhöyhenet kontrastoituvat voimakkaammin muuten vaaleaan siipeen. Siiven yläpintakin on kontrastikas. Siiven kärki on tervapääskyä tylpempi ja pyrstön lovi matalampi. Ruumiin muoto on tukevampi ja siivet leveämmät. Tervapääskyn *pekinensis*-alalajilla on meikäläistä tervapääskyä enemmän vaaleaa päässä ja siivillä on selvempi kontrasti. Se pesii Iranista itään päin aina Kiinaan saakka. *Pekinensis* on pitkän matkan muuttajia (talvehtii eteläisessä Itä-Afrikassa), joten harhautuminen Suomeen ei liene mahdotonta. Lisäksi vaaleakiitäjän alalajit *brehmorum* ja etenkin *illyricus* ovat nimialalajia tummempia, joten Suomen oloissa vaaleakiitäjän varma määrittäminen voi olla äärimmäisen ongelmallista.